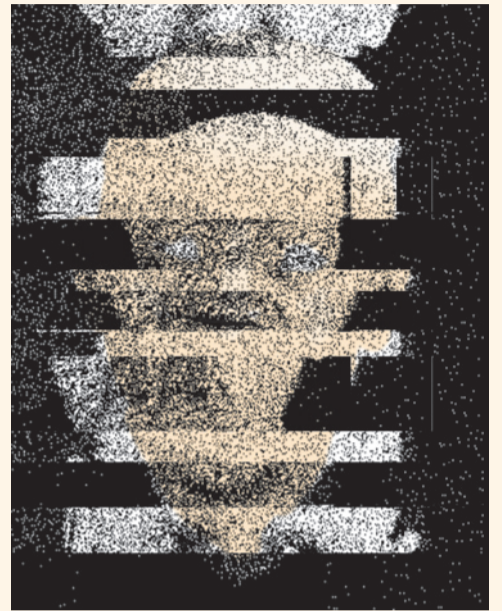
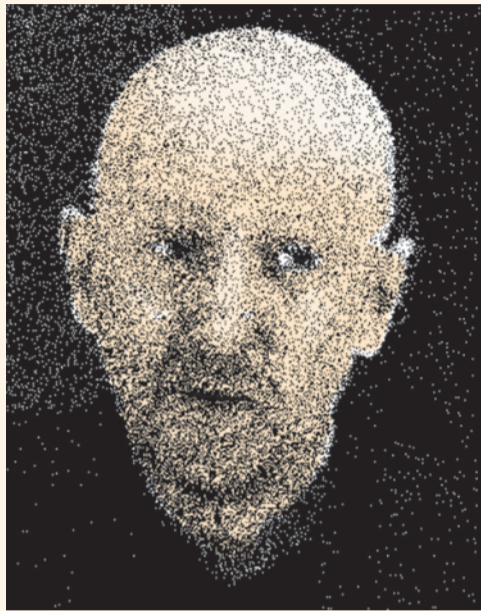

Onstran papirocentrizma?

Intervju: Gary Hall

intervju Robert Bobnič & Jurij Smrke, ilustracija Aljaž Košir - Fejzo

1. *Liquid books*: eksperimentalne digitalne knjige, namenjene nenehnemu preurejanju, remiksiranju in rekonstrukciji; liquidbooks.pbworks.com
2. *Pirate philosophy*: oznaka, s katero Gary Hall pogosto označuje prostodostopne produkcijske in distribucijske prakse
3. Ekonomija daru: teorija o digitalnih daritveno-distribucijskih praksah
4. *Culture machine*: teoretska mednarodna internetna *open-access* revija; www.culturemachine.net
5. *Open humanities press*: internetna založniška strategija, ki temelji na principu prostega dostopa; <http://openhumanitiespress.org>
6. Gary Hall je eden najvidnejših teoretikov in praktikov novih medijskih tehnologij. Na ekstenziven, eksperimentalen in inovativen način dekonstruira bazične predpostavke, na katerih temeljita produkcija in distribucija znanstvene in druge vednosti: založniški sistem, avtor, knjiga, lastnina. V zadnjih letih je izdal več papirnatih in digitalnih knjig, med drugim tudi *Digitize This Book!: The Politics of New Media, or Why We Need Open Acces Now in Culture in Bits*. Poleg tega razvija tudi teorijo novih kulturnih študij. Poučuje na Coventry University. Glede na počasnost domačega akademskega prostora se predstavitev Hallovih del v *3buni* ni zdel več privilegij, marveč že nujnost; www.garyhall.info

J&R: Ne bomo se motili, če rečemo, da se danes bolj kot kdajkoli v zgodovini govori in misli o tehnologiji – na eni strani o epohalni emancipatorni razsežnosti tehnologij, na drugi strani o epohalni nevarnosti. Kakopak nas to ne preseneča, preseneča pa nas, kako malo mislimo s tehnologijo. Merimo na dejstvo, da glavčina teoretikov še vedno operira z univerzalnimi koncepti, ki so nastali v pogojih povsem drugačnih tehnologij. Vprašanje, ki se tu postavlja: kako tehnologija vpliva na način, na katerega lahko mislimo – ali lahko rečemo, tako kot to naredijo številni teoretiki novih tehnologij in novih medijev, da na popolnoma imanentnem način, se pravi na način, da druge in drugačne tehnologije zahtevajo druge in drugačne koncepte?

Hall: Odlično vprašanje. Zelo težko je prebiti način, na katerega deluje šolstvo, kajti način, na katerega šolniki dobimo avtoriteto in legitimost, temelji na delu s papirjem, na papirocentrizmu. Če si kot akademik želim zgraditi avtoriteto, bom ocenjen na podlagi stvari, ki jih naredim na papirju. Dobro je, če izdam knjigo. Prav tako je dobro, če objavljam v tiskanih (znanstvenih) revijah. Tako pridobim kredibilnost in avtoriteto. Vidva sta sicer mlajša od mene, pa morata še vedno večino izpitov pisati na papirju in oddajati eseje. Vse to oblikuje način, na katerega mislimo in na katerega delamo. Tudi današnji teoretiki, ki so veliki v polju digitalne teorije in teorije novih medijev, so si svoj ugled pridobili z izdajanjem tiskanih del. Vse to kaže, kako zelo težko je prebiti ta način. Pokazalo se je celo, kako težko je sploh misliti, da bi to lahko prebili.

Podal bom kratko zgodovino. Derrida je bil eden prvih, ki je pokazal, da ni univerzalnega subjekta, pa tudi to, kako moramo razumeti, da je naša subjektivnost porojena iz razmerja do tehnologije. Tehnologija, na katero se je osredotočal, je bila pisava. Tako je naše identitete razumel v terminih in pogojih pisanja. Potem pride Bernard Stiegler in reče, da je to sicer zelo zanimivo, pa vendar je pisava glede na zgodovinske in družbene faktorje kontingentna. Stiegler pove, da je bila pisava resda dominantna, vendar je bila postopoma nadomeščena. Kot prvo s kulturo podobe – imamo fotografijo, imamo film – kasneje pa z digitalno kulturo. Pove, skratka, da ne more vse temeljiti na pisavi, na svetu papirja, upoštevati je treba tudi druge medije. Moje vprašanje Stieglerju je podobno kakor njegovo Derridaju: pozablja namreč svoje razmerje do kulturne industrije, do medija, do časa. Četudi je vse kontingentno, četudi smo se premaknili od pisanja do podobe in od podob do digitalnega, je Stiegler še vedno ujet v pisavo, v svet pisave. Še vedno izdaja velike knjige – pravzaprav jih izdaja zelo hitro – in to vpliva na način, na katerega misli, na katerega argumentira, na način, na katerega ljudje stopajo v stik z njim. Skratka, na nek način smo še vedno ujeti v to in takšno tehnologijo. Mene pa zanima, kaj bi bilo, če ne bi bili več ujeti, kako bi to izgledalo. Če bi začeli biti akademiki, misleci, intelektualci, ki ne bi bili tako dominirani s strani tiska in papirja in ki bi začeli upoštevati digitalno, nove medije, avdiovizualno. Kako bi to izgledalo, kakšne forme bi to prevzelo?

J&R: Ali lahko rečemo, da smo ujeti v zastarel

model produkcije in distribucije vednosti in znanosti, ki temelji na moderni humanistični ideji človeka, na katero se potem veže ideja avtorja – o tem govorite tudi v svojem delu? Ali bi lahko govorili o neke vrste konfiguraciji ali dispozitivu, ki med sabo povezuje tako moderno epistemologijo kakor tudi koncept avtorja, sistem avtorskih pravic, komercialni založniški sistem, institucijo univerze?

Hall: Nemara ujet ni prava beseda, vendar pa cilj na to, da smo ujeti v partikularno kulturo in diskurz. Tu mislim tudi na to, kako kljub temu da radikalni filozofi – sem teoretik, ki ga zanima kontinentalna filozofija – mislijo o teh problemih in me zalagajo s koncepti, idejami, teorijami, s katerimi lahko postavim vprašanja o avtorstvu, avtorskih pravicah, intelektualni lastnini, sami tega ne počnejo glede na svoje delo. Vsi poznamo Barthesa in smrt avtorja, Foucaulta in vprašanje, kaj je avtor, pa vendar če gledamo njuno delo in način, na katerega je producirano in distribuirano, se obnašata kot romantična evropska izobraženca. Če beremo Bernarda Stieglerja, če gledamo, kako se izraža, vidimo, da govori »temu pravim tako«, »imam ta koncept, ki sem ga ustvaril«, »imam to teorijo, ki sem jo ustvaril«, »trdim, da je to moja lastnina«.

Prav to me zanima: misleci, ki problematizirajo tradicionalne humanistične koncepte subjekta in se še vedno obnašajo kot tak subjekt, še posebej v razmerju do lastne produkcije. Podoben primer sta Hardt in Negri, ki govorita o skupnem, o tem, kako želita deliti lastnino in blago, vendar to z njunimi produkti, z njunimi teksti zelo težko naredimo. Knjige Skupno,

Multituda, Imperij so zelo težko deljene na način skupnega, kljub temu da imamo sredstva – nove medije in digitalne tehnologije – s katerimi to lahko naredimo. Tega ne govorim, da bi jih kritiziral, ampak da povem, kako zelo težko je deliti skupno.

Vse to se veže na avtorske pravice in način, na katerega delujejo danes. Na primer, če bi sam želel slediti Hardtu in Negriju in bi trdil, da imamo idejo skupnega, zato moramo vse dela deliti; če bi začel pisati in rekel, hej, to imenujem Imperij, bi me obtožili plagiatstva in kraje, rekli bi, da je to lastnina Hardta in Negrija, da si samo prisvajam, sam pa bi rekel, hej, mislil sem, da je to del skupnega. Zanimivo bi bilo videti, kako bi to delovalo in kakšen iztržek bi dobili. Mogoče bi moral poskusiti.

J&R: Del problema, o katerem govorimo, je tudi ta, da si morajo avtorji najprej zgraditi ugled, da so potem široko brani. Hardt in Negri sta zelo priznana avtorja, ki bi si nemara lahko privoščila zastojno distribucijo njenega dela mimo ustaljenega založniškega sistema, pa bi bile njune knjige še vedno široko brane in vplivne. Kako pa bi si lahko zagotovili mladi, še neznani avtorji?

Hall: Del mojega argumenta o Hardtu in Negriju je, da sta priznana in da bi to lahko naredila, pa tega še vedno ne naredita. Še vedno se obnašata kot tradicionalna evropska intelektualca.

J&R: Pa tudi zelo znana sta, njuna dela so pravzaprav bestsellerji in na ta način sta del sistema, ki ga kritizirata.

Hall: Da. Veliko ljudi, s katerimi delamo skupaj, ki želijo izdajati v okviru Open Humanities Press, so že vzpostavljeni avtorji, ker pač lahko tvegajo. Se pravi, lahko dobimo priznane mislece, ki so šli skozi tradicionalen založniški sistem, se ga naveličali in niso najbolj zadovoljni z njim. Kaj pa lahko naredijo mlajši? En način razmišljanja o tem je, da lahko počnejo to, kar počnejo vsi drugi. Pri tem morajo biti zelo dobri in imeti srečo, da postanejo tako znani, kot so Hardt, Negri, Stiegler, Žižek. Lahko pa delajo nekaj, česar oni ne počnejo, kar ne zmorejo početi ali ne tvegajo početi. Če bi vaju opogumljal za kariero, bi rekel, da si morata zgraditi ugled. Zgradi se ga lahko tako, da se piše zelo uspešne knjige, kot to počneta Hardt in Negri. Lahko pa se počne nekaj drugačnega, tudi to, kar počnete s Tribuno, takšne stvari. Rekel bi, da za početje takšnih drugačnih stvari ni nujno, da si že

tehnologija le postavi ta vprašanja, le osvetli jih. Ne bi rad preveč fetišiziral novih tehnologij. Derrida je naredil veliko tekstovnih eksperimentov, in ko so to vsi začeli početi, je postal naveličan, zato je rekel, da to nima več nobene vpliva, nobene vrednosti šoka. Ne moremo reči, da moramo uporabljati načine novih medijev, da lahko nekaj naredimo, vedno mora biti odgovorna odločitev, kakšno je najboljše sredstvo, da to nekaj naredimo. Včasih je izdati papirnati tekst bolj zanimiv način, kako nekaj narediti – ali iti k bolj počasnim načinom komunikacije, kot je glasba na kasetah, tudi to je lahko bolj zanimivo.

J&R: Izpostavili ste že primer knjige. Zadržimo se še malo pri njej. Rečemo lahko, če si to dovolimo, seveda, da je knjiga ultimativni (znanstveni) objekt naše civilizacije, ki bazira na pisavi. Celotne znanosti in vednosti

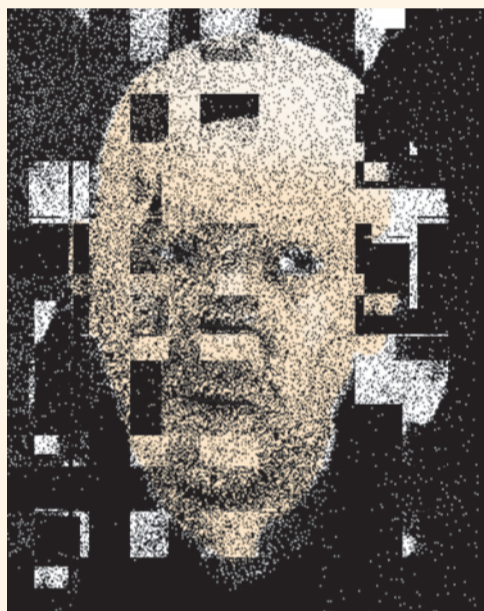
temeljijo na ideji knjige. Vi pa govorite o liquid in living knjigah – nam lahko poveste, kako ste prišli do tega?

Hall: Liquid knjiga izhaja iz različnih projektov, ki smo jih delali. Ena izmed stvari, na kateri sva delala s Claire Birchall, so nove oblike kulturnih študij. Te ne temeljijo samo na temu, da opazujejo zunanji svet, govorijo o politiki, ampak se morajo zavedati tudi politike lastne discipline, lastnih načinov produkcije in reprodukcije, lastne politične ekonomije – in v to realnost morajo tudi intervenirati. Razmišljali smo, skratka, o kulturnih študijah, kako bi lahko omogočili takšno intervencijo.

Ena izmed stvari, s katero smo se pri tem igrali, je bila ideja liquid knjige, se pravi knjige, ki je zelo enostavna, samo damo jo na Wiki, sestavljena je iz različnih elementov, nekateri izmed njih so že dostopni. Ko smo na ta način izdali knjigo o novih kulturnih študijah,

Ko govorim o liquid (tekoči) in living (živeči) knjigi, to ne pomeni, da tekočnost in živost povzročata nova tehnologija, temveč da so bile knjige vedno takšne, da so bile vedno fluidne

Hall: Moj problem z družbenimi omrežji je, da je to forum kompulzivnega individualizma. Pri socialnim omrežjih imamo opraviti z horizontalno strukturo, kjer sicer vsi komunicirajo,

vzpostavljen, vse to ljudje počnejo na različnih nivojih svoje kariere.

J&R: Vrnimo se k papirocentризmu in celotnemu modelu znanosti, ki in kakor izhaja iz njega. Kako (lahko) nova tehnologija, ki ni več papirocentrična, problematizira ali spreminja ta model?

Hall: Tehnologija me zanima, ker predstavlja priložnosti, da si postavimo vprašanja, ki bi si jih morali postavljati že vseskozi, ampak si jih ne, ker stvari vzamemo za dane. Na primer knjige. Pričakujemo, da komunicirajo in se pojavijo na točno določen način. Najdemo jih v knjigarnah in knjižnicah, imajo nek obseg, nek izgled, producirane so na specifičen način, z določeno kvaliteto papirja, urejanja. Vse to vzamemo za dano. Vendar stvari niso bile vedno takšne. Ko govorimo o novih medijih, o možnostih, ki jih prinašajo, ne govorimo o fantazijah, ki bi se lahko zgodile. Stvari se že v preteklosti niso (z)godile zelo drugače. Ponavadi uporabljam velik, slaven primer – Biblijo. Biblija je bila narejena na način skupinskega sodelovanja, ne ravno po Wikipedia modelu, pa vendar z velikim številom avtorjev, ki so brez imena. Če gremo vse do prvega znanega izvoda Biblije, ki ga imamo, Codex Sinaiticus – tam je kar 30.000 popravkov. Ljudje so šli čez in popravljali na roke. Popravljali so velike stvari, ne le naslovov in punktuacij, pač pa stvari, ki se tičejo vstajenja, nekdo je vstajenje dodal kasneje ... – vse te stvari, na katerih ljudje gradijo religijo. Ko govorim o liquid (tekoči) in living (živeči) knjigi, to ne pomeni, da tekočnost in živost povzročata nova tehnologija, temveč da so bile knjige vedno takšne, da so bile vedno fluidne – Biblija se je konstantno spreminjala, bila editirana, bila je proces, isto Shakespearjev First Folio. Skratka, vedno je bilo tako, nova

Z govorom o digitalni humanistiki in »computational turnom« želim pokazati na prevladujoči trend, ki je vzniknil iz stika med digitalno tehnologijo in humanistiko, in sicer gre za prenos raznih tehnik iz naravoslovnih znanosti v humanistiko. Gre za še eno instanco, v kateri družba privilegira prve in njihove načine iskanja, vizualiziranja in urejanja informacij.

so do nas prišli založniki in nam ponudil, da bi naredili še eno, da bi naredili reader, ki bi ga prodajali študentom. Hoteli so knjigo, ker so vedeli, da lahko s tem zaslužijo. Če bi bili razumni ljudje, bi razmišljali, da bo to pomagalo našim karieram, ker bomo lahko promovirali našo teorijo in imeli svojo teorijo novih kulturnih študij. Ker pa smo težavni ljudje, smo razmišljali, kako bi lahko to zbrkljali, kako bi se lahko igrali s tem. Odločili smo se, da ne bomo izdali papirnate knjige pri znanem založniku, ampak dali na splet, da se lahko s tem naredi, kar se hoče – lahko se uporablja tekste, na katere se referiram, dodali smo avdiovizualni material iz Youtuba, skratka, knjigo smo naredili na drugačen način.

Knjiga je živeča, ker ni nikoli fiksirana. Ko izdam papirnato knjigo, se le-ta fiksira. Enostavno jo pošljem založniku, ki jo izda. Moje mišljenje, ki je razvito s to knjigo, se strdi. Pri liquid knjigi pa mišljenje še kar traja, vseskozi se namreč lahko kaj dodaja. Nekatere knjige v seriji – zdaj jih imamo štiri – se kontinuirano spreminjajo in nadgrajujejo. Koncept smo razširili, ker smo zainteresirani za drugačne načine, kako biti avtor, naredili smo knjige, s katerimi lahko vsak stopi v interakcijo. Tako nisva avtorja ali urednika samo jaz in Claire, vsakdo lahko pride in sodeluje. Zanimivo pa je, da tega ne naredi veliko ljudi. Ravno to me zanima: čeprav smo brali Barthesa in Foucaulta, čeprav smo opravili z avtorjem, so ljudje še vedno zelo previdni in se obnašajo, kakor da je to najina lastnina in da se s tem ne smejo igrati, čeprav pozivamo natanko to.

J&R: Od participacije na internetu smo nekoč veliko pričakovali, danes pa smo lahko precej drugačnega mnenja. Kaj menite o trendih interaktivnosti in participativnem internetu kot ideologiji?

vendar morajo to početi kot prepoznani posamezniki. Na Facebooku in Google+ na primer ne smeš uporabljati psevdonomov. Moraš biti kompulziven posameznik, moraš performirati individualnost na odrejen način. Danes lahko govorimo o ekonomiji pozornosti – na Culture machine pripravljamo številko o tem – ki pravi, da tisto, kar želimo, ni denar, ampak pozornost. Toda to je samo drug vrednostni sistem. Kakor tudi lajkanje – vprašanje, ali imam lahko več lajkov kot nekdo drug, je vprašanje drugega sistema vrednot. Ko pa sam razmišljam o drugačnih skupnostih, razmišljam o drugačnih načinih, kako se performira subjekt, avtor, skupnost.

Tisto, k čemur se približujem z ekonomijo daru, je drugačno mišljenje. Postavljam vprašanja, kako misliti v pogojih, ki ne bazirajo na slavi in individualizmu, prodajanju in izmenjavi stvari na način lastnine individualnega avtorja. Kako izstopiti iz načina izmenjave, cirkulacije, gradnje skupnosti, ki ne bazira na potrošnji. Dar je zelo kompleksen koncept, moram ga še premisliti. Ne gre namreč za klasično ekonomijo daru, ki pa vendarle premore nekatere uporabne koncepte. Koncept potlača, na primer, kaže na drug način, kako sploh biti. Kulture, iz katere izvira, so imele vrednostni sistem, po katerem ni bil najbolj cenjen tisti, ki je največ akumuliral, ampak tisti, ki je največ razdal. Nočem reči, da lahko takšno koncepcijo kar transformiramo v digitalno situacijo. Vendar nam kljub temu kaže, da so možni drugačni načini družbene organizacije.

J&R: Preseneča me, kako tudi upor neoliberalnemu napadu na univerzo pogosto temelji na neki zastareli identitete univerze, identitete vednosti, identiteti vseh, ki so na takšen ali drugačen način vezani na univerzo. Po vsej

verjetnosti bi morali tudi na univerzi kot prvo spremeniti način, na katerega univerza sploh misli o sami sebi.

Hall: Strinjam se. Ena izmed zanimivih stvari gibanja okupiraj, študentskih protestov in vseh antivarcvalnih protestov je, da so se skušali ustvariti alternativno univerzo. Ko so okupirali centralne stavbe v Londonu, na primer, so postavili svoje univerze. Vendar takšen pristop pusti etablirane univerze bolj ali manj nespremenjene. Mene pa zanima spreminjanje etabliranih univerz, mest, kjer delam. Kar pa ne pomeni, da ne maram univerze, nasprotno, univerzo imam rad, spoštujem jo in mislim, da je zelo pomembna, posebno v današnjem neoliberalnem svetu. To so namreč eni izmed redkih prostorov, v katerih lahko govorimo, kaj se sploh dogaja v svetu, kako nismo zadovoljni s tem, kar se dogaja; to so prostori, kjer se da misliti nekaj drugačnega, delovati na nek drug način. Pa vendar mislim, da se moramo spoprijeti z idejo univerze in načinom, na katerega deluje, in poskušati premisliti v smeri zanimivejšega, pomembnejšega in močnejšega koncepta.

J&R: Tu se postavlja zanimiva vzporednica. Tudi današnje vlade namreč želijo reformirati univerze. In to v ideološki modi decentralizacije univerze, vzpostavitve manjših univerz, namesto srednjeveških slonokoščinih stolpov. Kaj menite o teh podobnostih med prostim dostopom (open acces) in vladajočo ideologijo?

Hall: Prost dostop nima inherentne politike. Nekateri govorijo o prostem dostopu kot o nečem inherentno dobremu in demokratičnem. Menim, da ni. Rabljen je lahko v različne politične namene. Nekateri tudi menijo, da je prost dostop sredstvo za uveljavljanje neoliberalne agende ali sredstvo, s katerim v smislu produk-

singularne točke, kjer se lahko ustvarijo priložnosti za misliti stvari malo drugače. Eden izmed velikih problemov okoli univerze je, da imamo samo dva modela. Imamo srednjeveško univerzo in imamo tržno neoliberalno univerzo. In če nočemo neoliberalne verzije, na koncu rečemo, da gremo pač lahko nazaj na slonokoščene stolpe. Toda to mi ni všeč. To je zelo hierarhično, šele nekaj časa nazaj se je ta univerze odprla širšemu dostopu. V Veliki Britaniji so šele v 19. stoletju ženske dobile vstop na univerzo. Nočem iti nazaj. Zakaj sta to edini dve opciji? Skozi input, ki prihaja iz digitalne kulture ali iz gibanja okupiraj, celo arabske pomladi, pa lahko iščemo drugačno alternativo zunaj teh dveh modelov.

J&R: Dotaknili smo se spoja tehnologije, neoliberalizma in klasičnega modela univerze. Predvsem humanistika je v tem srečanju področje, ki je kar najbolj pod pritiskom v smeri funkcionalnosti, produktivnosti itd. V tem kontekstu govorite o t. i. »computational turn« v humanistiki. Kaj točno je to za vas, kje in na kakšen način vznikla in kako si predstavljate humanistiko znotraj tega?

Hall: Del mojega gledanja na digitalno kulturo in stvari, kot je prost dostop, open data, se ukvarja s tem, kako smo vsi kontrolirani z algoritmi. Če se navežemo na Facebook, kjer neprestano naletavamo na situacijo, v kateri nam vmesnik govori: »Tvojim prijateljem je všeč to, tudi tebi naj bo.« Poenostavljeno rečeno, nam je vse težje najti stvari, za katere ne vemo, da so nam všeč. Včasih je to lahko koristno, ampak kar se tu dogaja, je to, da nas ti mehanizmi oblikujejo. Ne na disciplinaren način, ampak na način, ki ga Deleuze zaobjema v kontekstu družbe nadzora. Gre za veliko bolj fluiden pristop, ki nadzor razume tudi kot pozitivno silo, ki se je ne zavedamo in ki nas

Tehnologija me zanima, ker predstavlja priložnosti, da si postavimo vprašanja, ki bi si jih morali postavljati že vseskozi, ampak si jih ne, ker stvari vzamemo za dane.

Ne pravim, da računanje ni zanimivo ali uporabno. Zanima me, kaj se zgodi, ko ga združiš s teorijo ali filozofijo. V večini primerov, ko ljudje razmišljajo v tej smeri, se zadeva konča z obuditvijo tradicionalne humanistike ob boku računalniških znanosti. Kar želim artikulirati in zagovarjati sam, je, da ne moremo početi obojega. Zanima me, kako bi lahko združili obe plati na ta način, da bi na koncu počeli nekaj, kar ni ne eno ne drugo. Bi lahko v tem primeru govorili o nekakšni posthumanistiki? Kako bi to izgledalo? Verjetno bi nas pripeljalo do nekaterih stvari, o katerih se pogovarjamo – drugačen koncept avtorja, intelektualne lastnine, avtorskih pravic, knjige. To so stvari, ki jih raziskujem.

J&R: To je natanko to, kar sem vas želel vprašati. Kako spremembe v tehnologiji vplivajo na naravo vednosti same – in obratno. Primer tega je liquid theory/liquid books, ki namiguje na to, da danes o vednosti ne moremo govoriti na isti način kot v eri papirja. Vednost postane odprta, likvidna, neskončna, z več resnicami, medtem ko se nam moderna podoba vednost kaže kot zaprta, fiksirana, z eno resnico.

Hall: Da. Zanimiv je način, kako ljudje govorijo o tem – znotraj nekega dialektičnega mode-

la. Tradicionalna vednost je fiksna, razvita prek dolgega argumentiranja, zapakirana v knjigo, v katero se moramo res zatopiti, o njej razmišljati in si morda malce poškodovati možgane. Na drugi strani se veliko govori o tem, kako mladi k učenju ne pristopajo več na ta način, ampak nekako pobirajo stvari s površine – na veliko bolj fluiden način. Morda bi morali tudi poučevati na ta način.

J&R: Ena osnovnih predpostavk, na katerih sta zgrajena vednost in znanost, je sistem avtoritete in legitimnosti, o čemer ste že govorili. Obstajajo različni mehanizmi legitimnosti – peer review, habilitacije itd – ki so vsi vezani na stare modele produkcije in distribucije vednosti, digitalna kultura pa jih postavlja pod vprašaj. Na spletu lahko danes najdemo številne aktivistične ali DIY platforme, ki proizvajajo teorijo, znanost, niso pa nujno akreditirane. Kako lahko zagotovimo legitimnost tega znanja? Potrebujemo povsem nov sistem, povsem nove načine produkcije vednosti?

Hall: Šur. Menim, da smo v obdobju prehoda. Medtem ko se stari modeli zagotavljanja legitimnosti na nek način krhajo, rahljajo, na drugi strani še nismo iznašli neke nove fiksirane oblike. To, da o tem obdobju govorimo kot o tranziciji, pomeni, da nekako predpostavljamo, da bomo izšli na drugi strani, kjer nas bo čakala rešitev. Zato me ima, da bi preprosto razgrnil nekaj predlogov alternativnih načinov peer reviewa. Lahko jih naštejemo, kar nekaj modelov obstaja.

Toda kar bi v bistvu rad poudaril, je nekaj drugega, in sicer da poanta ni v tem, da bi našli rešitev, pač pa da ostanemo v tem obdobju tranzicije. To ne pomeni, da ostanem obrez načinov tehtanja legitimnosti vednosti – sam ves čas tehtam, recimo ko pripravljamo nov izvod strokovne revije Culture machine. V obdobju, v katerem se nahajamo, so stvari zelo odprte, ne moremo jih jemati zdravo za gotovo in verjetno jih niti prvotno ne bi smeli jemati kot take. Mark Poster meni, da o moderni razmišljamo kot o nečem, kar je od vedno z nami, da

cije vednosti Evropa dominira svetu. Kar pomeni, da se s prostim dostopom izda zahodna vednost, preden to stori Indija ali Kitajska.

Drugi pa prost dostop vidijo kot podiranje meja med univerzo in družbo. Analize se naredijo odprte in dostopne, to družbi pomaga, da postane bolj demokratična, kajti za odločitve ljudje rabijo informacije in znanje. Z dostopom so ljudje bolj informirani, več vejo, zato ima demokratičen aspekt.

Sam pa bolj favoriziram ekonomijo daru, ki priskrbi sredstva, na nek način priložnosti, da lahko mislimo popolnoma drugače od obeh omenjenih politik. Če namreč nimamo možnosti drugačne rabe, ne bi bilo politike. Politika je odločitev, to, da se naredi odločitev. Politika ni fiksiran program, pač pa to, da se moramo odločiti in prevzeti odgovornost za odločitev. Tako tudi ni nečesa, kar je inherentno politično.

S svojimi projekti skušam najti majhne

usmerja v smeri, ki so za nas lažje.

Z govorom o digitalni humanistiki in »computational turnom« želim pokazati na prevladujoči trend, ki je vzniknil iz stika med digitalno tehnologijo in humanistiko, in sicer gre za prenos raznih tehnik iz naravoslovnih znanosti v humanistiko. Gre za še eno instanco, v kateri družba privilegira prve in njihove načine iskanja, vizualiziranja in urejanja informacij.

Zdaj lahko, namesto da preučujemo en roman iz 19. stoletja, pregledamo vse romane iz 19. stoletja, iščemo po njih, odkrivamo ponavljajoče se vzorce ipd. Kar me pri tem skrbi, je, da bodo tradicionalne stvari, v katerih je humanistika dobra – denimo kritika, politična misel – s tem marginalizirane. Retorika, ki spremlja ta obrat, zveni nekako tako: »To smo že obdelali, pojdimo naprej, rešujemo konkretne probleme.«

la. Tradicionalna vednost je fiksna, razvita prek dolgega argumentiranja, zapakirana v knjigo, v katero se moramo res zatopiti, o njej razmišljati in si morda malce poškodovati možgane. Na drugi strani se veliko govori o tem, kako mladi k učenju ne pristopajo več na ta način, ampak nekako pobirajo stvari s površine – na veliko bolj fluiden način. Morda bi morali tudi poučevati na ta način.

Problem, na katerega pri tem naletim, je, da imam kljub pretegovanju še vedno avtoriteto akademika in intelektualca, zato se ne morem izogniti temu, da bi na nek način vsiljeval znanje – odnos moči je še vedno prisoten, le tehnike se spreminjajo. Sprašujem se torej, kako se lahko temu izognem.

Vzporednice temu smo v pogovoru že zarisali. Kako se, ko uporabljamo digitalne tehnologije, izognemo preprostemu prenosu nekih, recimo temu tako, vrednot papirnatega sveta

menimo, da potrebujemo le še eno novo obliko moderne, s katero bomo prebrodili digitalno. Toda kaj če je bila moderna le utrinek? Pred rojstvom modernega avtorstva je tekstopisec svoj izdelek oddal tiskarju, ta pa je bil precej svoboden pri svojih posegih v tekst. Precej več ljudi je bilo vključenih v produkcijo teksta kot danes. Seveda je tudi danes vključenih veliko ljudi, kar se vedno znova spregleda. Ko vidimo knjigo, navadno zapazimo le avtorjevo ime na platnicah. To je to in le o tem na nek način razmišljamo. Mark Poster pravi, da se je moderna oblika knjige konsolidirala skupaj s procesom industrializacije – knjiga je zavoljo masovne produkcije postala standardizirana, razvilo se je avtorsko pravo.

Ko danes želiš kupiti knjigo, opaziš različne standardne lastnosti, ki jim podeljujemo veliko avtoriteto. Če bi poleg izdelka na knjižni polici postavil svoj tekst, ki bi ga natisnil na

Vsi poznamo Barthesa in smrt avtorja, Foucaulta in vprašanje, kaj je avtor, pa vendar če gledamo njuno delo in način, na katerega je producirano in distribuirano, se obnašata kot romantična evropska izobraženca.

tiskalniku, spel s sponkami in oblikoval z barvicami, bi dejali – kaj hudiča je to?

J&R: Morda je eden izmed načinov, na katerega se lahko vsebina naredi za legitimno, način mreženja. Tako se lahko gradi mreža, ki spodkopava klasičen sistem avtorstva in akademskih nazivov. Tako ali tako pa se zdi, da se to že dogaja.

Hall: Mislim, da je, ampak me v bistvu ne zanima tako zelo. Največ, kar lahko rečem, je, da kaže na to, da so možni drugi načini. Kar me skrbi, je, da takšen pristop v kontekstu legitimacije s seboj nosi težave, recimo – to, da bi več ljudi vzpostavljalo povezave na tvoj tekst ne pomeni, da je tvoj tekst nujno bolj zanimiv ali boljši. Lahko da si vanj zgolj vključil več muck. Če želiš zadetke, vključi slike muck in dojenčkov, uporabi besede zastoj, čokolada in seks v naslovu in je to to. Na podoben način deluje Facebook. In ti mehanizmi niso nevtralni – spodbujajo in dovoljujejo nekatere stvari in izključujejo druge. Zanimajo me ravno stvari, ki so izključene, marginalizirane.

J&R: Pa vendar je razlika med teorijo in Facebookom. Pri teoriji ne gre za lajkanje, marveč za mreženje, za povezovanje, za to, da nekdo, ko nekaj objavi na spletu, poišče sorodne strani, jim pošlje svoj izdelek in ta druga stran lahko to polinka ali objavi. Takšen način grajenje mrež je drugačen od lajkanja ali sugeriranja, kakor ga opravljajo internettrgovine. Način grajenje mrež, ki in kakor se vzpostavlja na internetu, ima potencial, da formira pristo dostopno, na internetnem orodju temelječo vednost.

Hall: Da, se strinjam. Želim podpirati in spodbujati taka prizadevanja, toda še vedno mislim, da bi že kmalu lahko začeli razmišljati o tem, koga ali kaj se iz takih odnosov izključuje. Eden od načinov, na katerega ljudje o teh zadevah govorijo, je prek samoobnavljajočih se skupnosti. Skupnosti, ki jih tvorijo ljudje z istimi interesi. Problem pri tem pa nastane, ko pridemo do ljudi, ki bi se želeli ukvarjati s temami, a te nikogar ne zanimajo, okrog katerih ni nastala nobena skupnost. Kako bi lahko podpirali te? Tudi zato me zanima prost dostop (open-access). Je namreč način diseminacije del, ki distribucijo omogoča ne glede na to, ali je izdelek zanimiv za 1000 ljudi ali za nobenega. Prav tako omogoča, da ljudje do tekstov dostopajo za več let nazaj.

J&R: V enem od svojih del zapišete, da sam odprt dostop (open-access) ne more biti dovolj, da bi zagotovili bolj demokratično in dinamično intelektualno klimo. Kaj še imate pri tem v mislih?

Hall: Končni cilj zame ni le odprtost. To je le začetek. Trenutno sodelujem pri nastajanju nekega teksta, ki govori o dveh glavnih platih

definicije prostega dostopa. Prva govori zgolj o čim bolj razširjeni prosti diseminaciji gradiv, druga pa o tem, kako je treba ta gradiva odpreti za reciklažo in ustvarjanje novih del. Kar se je zgodilo v praksi, je, da je bil drugi aspekt marginaliziran. Delno je to zaradi strateških odločitev. Če želimo vlade in financerje pripraviti do podpore prostega dostopa, ne smemo odpirati določenih radikalnejših vprašanj, saj bi jih to prestrašilo. Zato moramo utihniti glede teh aspektov.

Kaj pa če ne? Kaj pa če so ta vprašanja pomembna? Kaj če jih moramo spraševati? Ne le doseči, da je neka knjiga dostopna na internetu, pač pa se vprašati, kaj sploh je knjiga. Imamo lahko drugačno knjigo? Moj pristop torej ni le v tem, da naj bi bilo vse dostopno. To je navna verzija transparentnosti. Eden od problemov transparentnosti je, kdo odloča, kaj je transparentno in kaj ne.

J&R: Na tej točki bi želel preiti na neko drugo zanimivo temo. Večinoma smo govorili o digitalni sferi in spremembah, ki jih sproža in katerih del je. Želel bi, da se na tej točki posvetimo sferi produkcije oz. reprodukcije, saj imam občutek, da so hrbtna stran spekulacij o drugačnih konceptih avtorja, študenta, akademika, univerze vprašanja, ki se tičejo nekaterih temeljnih politično-ekonomskih predpostavk. Mar v končni fazi open-access ne nanese na avtorjevo odvisnost od svojega izdelka? Kako vidite odnos med bojem za drugačno obliko zagotavljanja preživetja ljudi in drugačno digitalno sfero?

Hall: To je veliko in pomembno vprašanje in ne mislim, da ga bom razrešil, lahko pa poskusim. Kar se mi zdi pri prostem dostopu pomembno, je, da je nekaj, kar lahko počnemo zdaj, kjer lahko dosežemo drugačen način delovanja zdaj. To deluje zaradi načina, na katerega deluje akademska sfera – ljudem, kot sem jaz, daje čas in denar, da lahko delamo raziskave. S tem nam prav tako omogoči, da proizvajamo open-access gradivo, ki ga lahko damo na voljo. Deluje oz. lahko bi delovalo znotraj akademskih krogov.

Seveda ljudje vedno znova sprašujejo – mar lahko to prenesemo na druga področja kulture? Saj si vendar ne moremo predstavljati, da bi tako delovala filmska industrija ali pa glasbena ... Ne, ne moremo. Ampak tak pogled še vedno kaže na navezanost na idejo moderne – da bomo našli eno rešitev, ki bo delovala za vse. Morda je prav, da jo še vedno iščemo, morda jo bo kdo kdaj našel, morda pa ne. Morda je razlog, zakaj je še nismo našli, ta, da je v bistvu ne moremo najti.

Izhajajoč iz tega me odprt dostop zanima s strateške pozicije, saj se mi zdi, da ga je mogoče navezati s številnimi deli družbe in številnimi boji. Dimitry Kleiner, ki je s sodelavci napisal Telekomunistični manifest, nekje razglablja o softveru in pravi, da opensource/open-access pristop ni nekaj, kar bi lahko ekstrapoliral na

celo družbeno polje. Pokaže, da je podpora odprti programski kodi s stališča kapitala zelo smiselna, ker gre za produkcijska sredstva. Če si kapitalist, si želiš prostega dostopa do kode, saj ti omogoča lažjo in cenejšo produkcijo. Kapitalisti bodo torej podprli to, ne bodo pa podpirali peer-to-peer distribucije glasbe ali filma, saj so to izdelki, ki jih želijo prodati, to je potrošno blago.

Treba je razmišljati o tem, kako vzbujati spremembe. Marksističen odgovor bi bil, da je treba spremeniti družbo in njena produkcijska sredstva, sicer noben od obratov ne bo zdržal preveč dolgo. Ampak problem pri tem je, kako to storiti. Bomo preprosto počakali, da se družba spremeni in potem uresničili vse svoje sanje? Že dolgo čakamo in stvari se slabšajo, pomikajo v smeri neoliberalizma ... Morda lahko k spremembam pristopimo na drugačen način, morda lahko tranzicijo začnemo tako, da podpiramo in razvijamo prostore, kjer lahko te alternative rastejo.

Morda se moramo znebiti pogleda vse ali nič, ki predvideva boj, prek katerega se bomo znebili kapitalizma in stopili v zlato prihodnost. Sam razmišljam bolj vzporedno z Deleuzom, ki ugiba, da bomo morda imeli kapitalizem, toda hkrati tudi neko vrsto ekonomije daru. Prav tako bomo morda imeli več demokratičnih form, več različnih stvari v različnih prostorih v kulturi.

J&R: Da, to bi znal biti eden večjih problemov. Da ne mislimo zunaj okvirov vsega ali ničesar. To nas verjetno spomni na diskurz o krizi, ki predpostavlja, da moramo najti neko striktno rešitev, pa naj ta pride iz neoliberalnih krogov ali kot rezultat kritike politične ekonomije. Strinjam se z Deleuzom in Guattarjem, ko pravita, da bi morali vedno iskati neke linije bega. Potrebujemo drugačno konceptijo družbe, ki jih bo lahko poiskala.

Hall: Tako je. In ne smemo zavračati stvari le zato, ker ne zgladajo kot popolna rešitev od vsega začetka. Ljudje bodo razpravljali o produkciji softvera, o prostem dostopu in vseh drugih stvareh, o katerih smo govorili, in dejali bodo – že, že, toda kakšen vzdržen poslovni model bi lahko to podpiral? In če bi ga imeli, bi bilo verjetno super ... Po drugi strani pa se je zdelo, da banke gobjo vzdržnost ... Pa pogledajte, kako se je končalo.

Morda je pametno omeniti še to, da stvari, o katerih govorimo, niso podjetja in da posledično ni mišljeno, da bi imele tovrsten vzdržen poslovni model. Posledično me zanima ustvarjanje prostorov, kjer lahko raziskujem in eksperimentiram s temi stvarmi.

J&R: Tudi ko govorimo o tem, kako kapital ali oblast kolonizira vednost, vedno razmišljamo na zelo instrumentalen način, kakor da lahko vednost popolnoma instrumentaliziramo. Ne zavedamo se namreč, kakšne stranske učinke vednost lahko ima.

Hall: Da, da. Eden od razlogov, zakaj govorim o darovih v razmerju do vsega tega, so družbena omrežja za izmenjavo informacij. Če dobro pomislimo, je to ena največjih stvari v kontekstu digitalne kulture. Ljudje so preprosto ponotranjili, da naj bi bile stvari v tej sferi zastoj. Menim, da je to ena od stvari, ki jo bo zelo težko spremeniti.

Morda je to pristop, ki ga moramo ubrati. Morda gre bolj za spreminjanje pričakovani ljudi kot dejanskih sredstev distribucije. Če znotraj družbe ustvarimo prostor, kjer kultura deluje drugače in ima druga pričakovanja, je to precejšen korak, napredek.

J&R: Omenili smo Youtube, Google, pa tudi Deleuza in Guattarja, ki nekako pravita, da presežna vrednost ne potrebuje več meznega dela. Nekateri avtorji, denimo Christian Fuchs, so v zadnjem času opozorili na dvojno izkoriščanje s strani user-generated strani. Zdi se mi, da tudi vi to nekje omenjate. Kako uporabnik dela za Youtube, s tem ko snema in uploada videe, hkrati pa je še prodan oglaševalcem. Ali vidite kako razliko med to prostovoljno obliko dela, od katere nisi eksistenčno odvisen, in klasično obliko meznega dela?

Hall: Ko sem to omenjal v svojem delu, tudi Deleuza in Guattarja, ki si ju ujel, je bilo to v kontekstu razprave o tem, kako ljudje ponavadi govorijo o situacijah, ko korporacije ustvarjajo profit na podlagi zastojnega dela na internetu. Vedno znova je prisotna nocija, da je mogoče iz tega izstopiti – da pač ne greš na Facebook in je to to. Sam ne uporabljam ne tega ne Google+, pa to ne pomeni, da sem zunaj ali osvobojen vsega tega. Velika Britanija in London imata največ CCTV kamer na svetu – še vedno sem sneman. Prav tako se zbirajo drugi podatki o meni – imamo elektronske kartice, ki jih uporabljamo za javni prevoz, zato se lahko opravljajo statistične analize o določenih potovalnih smereh ipd. Skoraj ni zunanosti. Način, na katerega ljudje govorijo o tem, še vedno uporablja t. i. webrovski model, predvidevajoč, da smo še vedno v tem svetovni tovarni – nismo. Podobno je bilo med študentskimi protesti, ko so uporniki oblastem očitali, da univerze spreminjajo v tovarne. Ne gre za tovarno, prej gre za globalno korporacijo. Imamo vse te ljudi, študente in zaposlene, ki sami sebe kontrolirajo v nekem produktivnem smislu. Univerze so se premaknile naproti bolj fluidnim nocijam nadzora.

Celo moja univerza vpeljuje kartice za študente, ki jim omogočajo vstop in izstop iz določenih stavb, prav tako pa omogočajo univerzi, da vidi, kdaj je kdo na kampusu, kdaj ga ni. Na ta način se zbira informacije in se ustvarja kontrola. Sprašujem se, koliko še lahko uporabljamo stare teoretske koncepte politike za to novo situacijo. Če moramo uporabljati nove, kako naj zgladajo? ∞

